

Tomislav Zajec

Dramski tekst za djecu i mlade, i njegovi izvedbeni oblici

Ovaj tekst nastao je iz zapažanja o vrlo specifičnoj i živoj kazališnoj produkciji proizašloj iz drama i drugih tekstualnih predložaka hrvatskih autora, a temeljem uvida u dvogodišnji repertoar kazališta za djecu i mlade u Hrvatskoj. Kao izbornik festivala „Mali Marulić“ kroz dvije uzastopne sezone, imao sam zanimljivu mogućnost stvaranja šireg uvida u različitost pristupa kazališnim praksama, a onda i samom dramskom tekstu kao pretpostavci izvedbe te načinima na koje se razvija odnos teksta kao predložka i njegovih izvedbenih oblika kroz realizaciju samih predstava.

U širokom luku od originalnog dramskog teksta, preko različitih vrsta dramatizacija proznih ili drugih predložaka (od bajki ili priča, do poetskih zbirki za djecu) pa sve do autorskih tekstova nastalih kroz proces rada na određenoj temi ili motivima, tekst u nekom od svojih oblika i dalje je osnovno polazište za izvedbeno istraživanje, kao što je fabularni narativ onaj koji uglavnom i dalje predstavlja njegovu strukturalnu dominantu.

Na taj način, pregled prijavljenih predstava u protekle dvije sezone ponudio je 16 originalnih drama za djecu, 14 dramatizacija i 10 izvedbenih tekstova nastalih unutar neke od vrsta autorskog istraživanja. U ovom uvjetno rečenom svođenju računa i samog me pomalo iznenadila činjenica da je u dvije sezone izvedeno čak 16 originalnih dramskih tekstova, koji su zadovoljili kriterije prijave na Festival, što smatram više nego dobrim brojem, obzirom na uvriježeno mišljenje o općenitom nedostatku praizvedbi drama hrvatskih autora.

Dakako, izvedeni tekstovi nisu bili ujednačene kvalitete, međutim smatram da je uspješna sezona ona koja uspije iznjedriti pa i nekolicinu dramskih tekstova koji svojom kvalitetom pružaju pretpostavke i za neke buduće inscenacije. U tom kontekstu, svakako je potrebno istaknuti autoricu koja je u obje sezone zasjala sa svojim dramama, a to je Olja Savičević Ivančević. Njezina dva dramska teksta, *Moj prijatelj Mačkodlak* (GKL Split) i *Legenda o beskrajnom moru* (Kazalište Marina Držića, Dubrovnik) zapravo preuzimaju identični obrazac postajnog strukturiranja oblikovanog u format potrage, koji međutim u svoje dvije sadržajne varijante izgleda gotovo neprepoznatljivo drugačije. Olja Savičević Ivančević pretpostavljeni je strukturalni raster prepoznala kao onaj koji izvrsno korespondira s ciljanom publikom, a spisateljskom vještinom i vještom stilizacijom koja se također mijenja obzirom

na sadržaj, u oba je slučaja stvorila dugo pamtljive narative. Ukoliko tome pridodamo i izvrsnu novu poetsku dramu *Som na cilome svitu* nedavno praižvedenu u GKL Split, svakako možemo zaključiti da je riječ o trenutačno ponajboljoj dramskoj spisateljici za djecu.

Uz to, svakako je potrebno istaknuti zanimljivu činjenicu da sve više mladih dramskih autorica i autora kazalište za djecu promatra kao zanimljiv prostor za razvijanje vlastitih autorskih poetika. Pritom, u nekim segmentima teksta možda primjetan nedostatak iskustva ili potpunog vladanja svim elementima dramskog materijala sasvim je sigurno manje važan od svježine i novog pogleda na dramsko pisanje za djecu, što se ponajviše može prepoznati kod vrlo zanimljivog autora Brune Margetića (*Zmaj u ormaru*, DK Dubrava).

Kad je riječ o dramatizacijama, one također ostaju čvrsto unutar sadržajem pretpostavljenih narativnih principa, kojima svježinu donose strategije pripovijedanja i strukturiranja materijala. Pritom se kao jedna od zanimljivosti predloženog repertoara mogu izdvojiti dramatizacije antologijskih autora dječje poezije Zvonimira Baloga (u dva kazališna naslova), Ratka Zvrka i Grigora Viteza. Sve četiri inscenacije koristile su različit način dramaturškog uvezivanja samog materijala. Od mozaičkog i asocijativnog vezanja (*Ja, magarac*, DK Branka Mihaljevića, Osijek), preko fabularnog modela (*Grga Čvarak*, GK Scena Gorica, Velika Gorica) do izgradnje i postavljanja okvira priče koja stihovima služi poput svojevrsnog uzemljenja (*Igra se nastavlja*, Kazalište Prijatelj, Zagreb). Pritom je u teatralizaciji poezije svakako najdalje otišla predstava *Ljubiti samo ljubiti* (Teatar Poco Loco, Zagreb), koju su dramaturginja Maja Katić i redateljica Renata Carola Gatica zamislile u modelu koji na izrazito točan način izvedbu otvara prostorima koje gradi upravo ludizam imanentan poeziji.

S druge strane, dramatizacije romana za djecu i mlade kao predložka za predstavu prihvatila su se samo dva kazališta. Mala je scena posegnula za predloščima Silvije Šesto (*Tko je ubio Pašteticu?*) i Dubravka Jelačića Bužimskog (*Sportski život letećeg Martina*), dok je Kazalište Žar ptica inscenacijom kulturnog Milčecovog romana *Zvižduk s Bukovca* najjasnije ukazalo na potrebu repertoarnog otvaranja prema nešto starijim gledateljima, kroz priču koja intencionalno ostavljena u vremenu u kojem je pisana zapravo najbolje upućuje na i dalje neospornu živost svog predložka.

Nešto hrabriji bili su naslovi koji su nastali kroz proces dramatizacije bajki, što i nije toliko čudno, obzirom da je riječ o toliko puta oprobanim obrascima da im je nužno potrebno novo čitanje, kao i jasna unutarnja motivacija koja bi ga mogla opravdati. Na taj način,

predstava *Snjeguljica d.d.* (GKL Rijeka) donosi aktualizacijski okvir naznačen već i u samom naslovu predstave, koji iz prostora suvremenosti ulazi u prostor prošlosti (bajke) te ga dodatno očučuje persifliranjem poznatih motiva. Sličnim se poigravanjem poznatim obrascima bavi i scenski kolaž sastavljen od likova iz različitih bajki, koji u prostoru svojevrsnog međuzemlja ispisuju nov narativ te također već svojim naslovom sugerira adaptacijski postupak (*Grimmix*, Kerekesh Teatar, Varaždin). Ivica Boban u svojoj je predstavi *Bajka o Žar ptici* krenula ponešto drugačijim putem, gradeći dramaturgiju predstave iz pretpostavke kolektivne igre, i pritom nudeći rješenja koja su bajku otvorila za tematiziranje uloge i pozicioniranja izvođača unutar prostora igre, čime je stvorena prilika i za različite oblike naknadne aktualizacije na razini narativnih motiva.

U svom trećem značenju, tekst kao predložak autorskog projekta upravo spomenutu svježinu upisuje kroz postepeno građenje samog materijala, te ona dolazi više kao unutarnji motor izvedbe nego kao pokušaj aktualizacije ili reinterpretacije postojećih modela. Najuspjeliji primjeri takvog autorskog kazališta za djecu i mlade donose svoje tekstualne predloške kao one koji odlično razumiju načine na koje funkcionira dramaturgija kazališne predstave te misleći iz procesa same izvedbe na pametan način rješavaju kako sadržaj tako i načine njegovog strukturiranja, koji kroz prostorno-vremenske zadatosti priče grade paralelno s prostorom izvedbe.

Najveći su majstori takve autorske dramaturgije bez daljnega Saša Božić i Ksenija Zec, koji u svakom svom novom istraživanju pomiču granice, zahtijevajući od svoji izvođača potpunu predanost i otvorenost prije svega za sam proces i svoju ulogu u njemu. Njihovo je iskustvo veliko, sigurnost kojom pristupaju u svojim temeljima vrlo jednostavnoj materiji nepokolebljiva, a svijet kojeg izgrađuju začudan i impresivan.

Predstave ovog autorskog dvojca, a u ovom slučaju predstavljeni su projektom *U zvijezde*, meditativna su putovanja koja u trenucima kad su najapstraktnija ne gube jasnu sponu s motivima koje izlažu. Primjerice, segment „uživo“ prenošenog lansiranja rakete u svemir u upravo spomenutoj predstavi pomiče granice izvedbenosti, pritom je nevjerojatno dirljiv i definitivno spada u najbolje trenutke suvremenog kazališta za djecu.

Autorski projekti unutar kazališta za djecu u protekle su dvije godine ponudili i svu širinu prilikom odabira tema i motiva koje otvaraju i razlažu. Od vještih kolažiranja povijesnih legendi s urbanim legendama (*Trsatski zmaj*, GKL Rijeka) preko ambiciozno zamišljene kronike jednog života (*S razlogom*, Kazališna družina Pinklec, Čakovec) sve do

bavljenja zahtjevnim temama poput tretiranja smrtnosti i umiranja (*To je to?*, Teatar Tirena, Zagreb). U tom je kontekstu vrlo zanimljiv autorski rukopis Davida Petrovića, koji uz umješnost vođenja priče pa i za najmanju publiku (*Beba Bebač*, GKL Rijeka) pokazuje originalan i vrlo topao senzibilitet u pristupu kazalištu, ili Radovana Ruždjaka (*Neispričana bajka*, GK Scena Gorica, Velika Gorica), koji je vješto zagrabilo u prostor apstraktnog, oblikujući ga bez suvišnog teksta u potpuno razumljivu asocijativnu duo-igru.

Autorsko kazalište uvijek je bilo izrazito primamljivo i mladim autorima, jer kroz spomenuto davanje prostora slobode otvara mogućnosti traženja novih izvedbenih rješenja. Upravo je zbog toga bilo zanimljivo vidjeti lutkarsku predstavu koja je zapravo krenula od obrnute premise, od lutkarske tehnike ginjola, dakle izrazito tradicionalnog lutkarskog postupka, koji je u procesu svoje provedbe rezultirao zaigranom, svježom i na mjestima vrlo subverzivnom predstavom *U potrazi za dijamantnom suzom*. Iskoristivši konvencionalnu podlogu za postavljanje duhovite priče s gotovo tarantinovskim smislom za humor, mladi lutkari Osječke akademije Vanja Jovanović i Ivan Pokupić pokazali su kako je moguće senzibilitet novog vremena ugraditi u izvedbeni mehanizam, a da se pritom u potpunosti izbjegne svaka banalnost ili pretencioznost.

Ukoliko je autorsko kazalište za djecu, na način na koji ga ovdje pokušavam tematizirati, trenutačno najpropulzivniji i najzbudljiviji rukavac ove vrste kazališne produkcije, takva igra u potpunosti otvorena u svom pristupu upravo zbog svoje izvedbene izloženosti, u pojedinim slučajevima vrlo zorno prokazuje i neke od problema suvremene kazališne produkcije za djecu. Pritom prije svega mislim na nedovoljnu uključenost dramaturškog oblikovanja unutar razvoja samih projekata, što se jasno nadaje kao akutni problem.

A nakon toga se, kao njezin česti parnjak, nedvojbeno može uočiti i mjestimice nedovoljno razvijena svijest o pedagoškim ciljevima određenih motiva i slika unutar izvedbe ili samog predloška, koji ponekad nepromišljeno izlaze iz okvira pretpostavljenog za kognitivne sposobnosti ciljanog uzrasta publike.

Međutim, ovaj tekst prije svega je zamišljen kao prostor afirmacije i iskazivanja priznanja ponajboljim predstavama u protekle dvije sezone, na način na koji sam to osjetio u radu na samoj selekciji. U tom kontekstu sasvim sigurno neću izdvajati naslove koji iz spomenutih razloga nisu uspjeli u svojim umjetničkim namjerama, već i još jednom ukazati na to kako proces rada u kazalištu za djecu sasvim sigurno podrazumijeva veliku odgovornost

prema materijalu koji se propituje, njegovim temeljnim motivima ali i onima kojima je namijenjen. Međutim, mislim da pitanje osnovne odgovornosti unutar procesa zapravo na neki način i nadraža ovu temu, jer ga je lagano na istovjetan način postaviti i u profesionalnim kazalištima koja nisu usmjerena isključivo prema dječjoj publici. Nedostatak dramaturškog vodstva i dalje je jedan od temeljnih problema unutar većine kazališnih kuća, što se jasno osjeća od vidljivo nesigurnih repertoarnih politika, pa sve do nejasnih ili polovičnih rješenja unutar dramaturškog tkiva pojedinih predstava.

S druge strane, a da ipak završim na afirmativan način, protekle dvije sezone pokazale su da je zanimljivo kazalište moguće misliti i raditi i izvan većih kazališnih središta od kojih se očekuje da budu nositeljima kvalitetnih produkcija (Gradsko kazalište Požega, Gradsko kazalište Scena Gorica); da nezavisna mala kazališta mogu s minimalnim sredstvima postići zanimljive rezultate (Kazalište Smješko, Teatar Poco Loco); ali i da gradska kazališta imaju sve veću potrebu tražiti nova izvedbena rješenja, pomažući i promovirajući mlade umjetnike i podupirući njihove umjetničke prakse.

I na kraju, obzirom da je nastao kao posljedica konkretnog zadatka osmišljavanja festivalskog repertoara, ovim sam tekstom kroz primjere predstava iz protekle dvije sezone, nastojao doprinijeti promišljanju uloge teksta u suvremenom kazalištu za djecu, te njegove afirmacije - od teksta kao klasičnog predloška, pa sve do njegove dekonstrukcije u smislu „fiksiranog elementa“, pri čemu sam taj predložak, upravo kroz svoju nestalnu fluidnost, u uspješnim projektima postaje jedan od uzbudljivijih elemenata unutar prostora same izvedbe.

LEAD: I samog me pomalo iznenadila činjenica da je u dvije sezone izvedeno čak 16 originalnih dramskih tekstova koji su zadovoljili kriterije prijave na Festival, što smatram više nego dobrim brojem, obzirom na uvriježeno mišljenje o općenitom nedostatku praižvedbi drama hrvatskih autora.